

ความเป็นมาของปัญหา

นับตั้งแต่กระแสความคิดและการดำเนินงานเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมโดยเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศเริ่มมีขึ้น อาจกล่าวได้ว่าประเทศไทยจะไม่ประสบความสำเร็จในด้านกระจายระดับการพัฒนาและความเจริญดังกล่าวเท่าใดนัก หากกลับเกิดการเจริญเติบโตที่ไม่สมดุล กล่าวคือ เกิดการเจริญเติบโตเฉพาะแห่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในตัวเมืองใหญ่ เช่น กรุงเทพมหานคร ซึ่งกลายเป็นศูนย์กลางของปัจจัยการผลิต (เช่น เงินทุน แรงงาน เทคโนโลยี) และอำนาจการควบคุมทรัพยากรและผลผลิตของบริเวณอื่น ๆ ปรากฏการณ์ที่เกิดควบคู่กันก็คือ การล้มละลายของกิจการการเกษตรรายเล็กจำนวนมากในท้องถิ่นนอกเมืองศูนย์กลางดังกล่าว เนื่องจากทรัพยากรและผลผลิตในท้องถิ่นถูกคูดใช้ (exploit) และควบคุมไว้โดยเมืองศูนย์กลาง ส่งผลกลับให้พลเมืองเหล่านั้นจำนวนมากต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดโดยเคลื่อนตัวเข้ามาแหล่งศูนย์กลางปัจจัยการผลิตและผลผลิตด้วยการอพยพเข้ามาประกอบอาชีพในเมืองศูนย์กลาง และพยายามตั้งถิ่นฐานอยู่ในกลางใจเมืองเพื่อให้อยู่ใกล้กับแหล่งงานมากที่สุดก่อให้เกิดกระจุกตัวของประชากร เมื่อพลเมืองเหล่านี้เพิ่มจำนวนมากขึ้นบวกกับการขยายตัวของประชากรในเมืองตามธรรมชาติโดยเฉพาะกลุ่มคนระดับล่าง ดังที่พบว่าการเกิดชุมชนแออัดตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 มีสาเหตุจากการเพิ่มประชากรตามธรรมชาติของกรุงเทพเอง (โสภณ พรโชคชัย : 2528, 16) รวมไปถึงการขยายตัวของเมืองอย่างรวดเร็วโดยปราศจากการควบคุมและวางแผนการใช้ที่ดินทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับรูปแบบการใช้ที่ดิน เช่น การกว้านซื้อที่ดินกักตุนเพื่อเก็งกำไร การใช้ประโยชน์เชิงธุรกิจ ฯลฯ อันมีผลให้ราคาที่ดินขึ้นสูงเกินอำนาจซื้อของผู้มีรายได้น้อย (ปารีชาติ วลัยเสถียร และ ชอบ เข้มกล้าด, 2533: 513-517) และอาจมีผลกระทบต่อผู้มีรายได้น้อยในไม่ช้า อย่างไรก็ตามผู้รับผลกระทบจากปรากฏการณ์ทางประชากรและปัญหาการใช้ที่ดินเหล่านั้นมากที่สุดย่อมไม่พ้นพลเมืองผู้มีรายได้น้อยในเมือง ที่อยู่อาศัยของพวกเขาจำเป็นต้องกระจุกตัวอยู่ใกล้แหล่งงานจนกลายเป็นความ

แออัดยัดเยียด และเนื่องจากพลเมืองส่วนนี้โดยมากเป็นผู้มีรายได้น้อย จึงมีวิถีความเป็นอยู่และสิทธิสภาพค่อนข้างต่ำลักษณะดังกล่าวนี้ที่เห็นได้ชัดคือ สภาพที่อยู่อาศัยซึ่งมักมีสภาพทรุดโทรมเพราะสร้างจากวัสดุที่ขาดคุณภาพ บางแห่งขาดระบบสาธารณูปโภคต่าง ๆ ทำให้ขาดสุขลักษณะที่ติจนถูกจัดเป็นความเสื่อมโทรมตั้งที่รู้จักกันดีในนามของสลัมหรือชุมชนแออัด

หากย้อนหลังไปมองแนวทางปฏิบัติของรัฐต่อปัญหาชุมชนแออัด พบว่ารัฐเลือกใช้วิธีไล่รื้อกับชุมชนแออัดในที่ดินของรัฐเสมอมาตั้งแต่การไล่รื้อครั้งสำคัญ ๆ นับตั้งแต่การไล่รื้อที่อยู่อาศัยจำนวน 1570 หลังคาเรือนบริเวณหน้ากรมทางหลวงเมื่อปี พ.ศ. 2503-2504 ตามด้วยการไล่รื้อชุมชนแออัดบริเวณท่าवासกรี การไล่รื้อชุมชนบ่อนไก่ในปี พ.ศ. 2508 จนถึงการไล่รื้อที่ชุมชนรัชดาภิเษกใน พ.ศ. 2525 ชุมชนริมคลองบางอ้อเมื่อ พ.ศ. 2527 และการไล่รื้อชุมชนซอยไผ่สิงโตเมื่อ พ.ศ. 2528 นี้ นอกจากนี้จากการสำรวจในปี พ.ศ. 2528 ยังพบว่าชุมชนแออัดบนที่ดินของรัฐมีส่วนการถูกไล่ที่สูงกว่าที่ดินเอกชนเสียอีก กล่าวคือ ในชุมชนบนที่ของรัฐมี 48.9 % ประสบปัญหาการไล่รื้ออยู่ในเวลานั้น ขณะที่ชุมชนบนที่เอกชนประสบปัญหาไล่รื้อ 15% (โลภณ พรโชคชัย, 2528:40, 56)

อย่างไรก็ตามแนวทางปฏิบัติของรัฐในระยะต่อมาเริ่มเปลี่ยนแปลงไปบ้างโดยมองปัญหาชุมชนแออัดอยู่ที่ด้านกายภาพ จึงหันมาแก้ปัญหาด้วยวิธีการรื้อล้างแล้วจัดสร้างอาคารพักอาศัยประเภทแฟลตให้เช่าหรือเช่าซื้อ (ปารีชาติ วัลย์เสถียร และ ซอบ เข้มกลัด, 2533:518) กระนั้นก็ตามวิธีการดังกล่าวไม่สามารถจะหยุดยั้งปัญหาชุมชนแออัดได้กลับปรากฏว่าเกิดชุมชนแออัดใหม่ ๆ ซึ่งมีลักษณะเป็นชุมชนขนาดเล็กกระจายชุกช่อนอยู่ทั่วไปในบริเวณเมืองต่อไปเรื่อย ๆ (รตยา จันทรเทียร, 2530:3) นอกจากนี้ด้วยการขยายตัวของเมืองและการใช้ที่ดินที่ขาดการควบคุมยิ่งทำให้สถานการณ์การขับไล่ชุมชนแออัดมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อย ๆ (สมพงษ์ พัดบุญ, 2527:19)

ต่อมาเมื่อกระแสความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาแบบการมีส่วนร่วมของชาวบ้านแนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเองและองค์กรประชาชนมีการกล่าวถึงกันมากขึ้น เนื่องจากในขณะนั้นแนวคิดดังกล่าวเป็นกระแสความคิดที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในระดับสากล โดยเฉพาะองค์กรระหว่างประเทศซึ่งมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐบาล ตัวอย่างเช่น การให้งบประมาณสนับสนุนโดยการพัฒนาองค์กรประชาชนแก่กรมพัฒนา

ชุมชนโดย CIDA (Canada International Development Agency) ซึ่งทำให้ การเคลื่อนไหวในรูปองค์กรประชาชนที่เคยถูกมองเป็นการเคลื่อนไหวของ"พรรคปฏิวัติ" ได้รับความชอบธรรมขึ้นมา (ยูวัฒน์ วุฒิเมธิ และ จิระศักดิ์ สีหรัตน์, 2529:4-5) แนวการพัฒนาด้วยองค์กรประชาชนจึงเริ่มปฏิบัติกันในการพัฒนาชุมชนภาคชนบทก่อนด้วยการจัดตั้งองค์กรหรือกลุ่มของชาวบ้านขึ้น เพื่อประสานประโยชน์ระหว่างชาวบ้านกับ หน่วยงานด้านพัฒนาชุมชน โดยมีทั้งองค์กรที่เป็นทางการ เช่น กรรมการหมู่บ้าน สภา ตำบล ฯลฯ และองค์กรแบบไม่เป็นทางการ เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มอาชีพ ต่าง ๆ ฯลฯ

องค์กรประชาชนได้รับการให้ความหมายไว้ว่าเป็นการรวมประชาชนในหมู่บ้าน หรือตำบลในรูปของกลุ่มตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป เพื่อดำเนินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งตามวัตถุประสงค์ ของกลุ่มเอง หรือสนองวัตถุประสงค์ของชุมชนหรือแม้กระทั่งสนองวัตถุประสงค์ ของทางราชการหรือหน่วยงานเอกชนที่ให้การสนับสนุน โดยกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นนี้อาจมีทั้ง กลุ่มที่ไม่เป็นทางการ กล่าวคือ ไม่มีกฎหมายรองรับ แต่อาจมีระเบียบทางราชการหรือ ระเบียบที่กลุ่มจัดทำขึ้นเองเพื่อใช้เป็นแนวทางดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม และกลุ่มที่เป็น ทางการซึ่งตั้งขึ้นมาโดยมีกฎหมายรองรับ อาจเป็นนิติบุคคลหรือไม่เป็นนิติบุคคลแล้วแต่ กรณี นอกจากนี้ยังมีกลุ่มที่เกิดตามธรรมชาติซึ่งเป็นการรวมตัวกันขึ้นเองตามความสำนึก และความต้องการของประชาชนเพื่อแสวงหาทางออกของปัญหาต่าง ๆ ที่เขาเผชิญอยู่ (ไพรัตน์ เตชะรินทร์, 2526: อ้างใน ยูวัฒน์ วุฒิเมธิ และ จิระศักดิ์ สีหรัตน์, 2529: 2-3)

จากคำอธิบายข้างต้นองค์กรประชาชนจึงมีความหมายเป็นกลุ่มประชาชนผู้เป็น สมาชิกของชุมชนหนึ่ง ๆ ที่ร่วมมือกันประกอบภารกิจเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชุมชน ทั้งนี้ อาจเกิดขึ้นโดยธรรมชาติหรือตามวัตถุประสงค์ของชุมชนเองและของคนภายนอก อย่างไรก็ตาม วัตถุประสงค์สำคัญขององค์กรประชาชนก็คือ ต้องเกิดความร่วมมือกันอย่างจริงจัง ของชาวบ้านนั่นเอง

เมื่อเป็นที่ยอมรับกันมากขึ้นกระแสแนวความคิดการพัฒนาด้วยองค์กรประชาชน เริ่มเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชุมชนในเมือง ดังปรากฏว่าหลังจากการเคหะแห่งชาติ ได้ตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2512 และตั้งสำนักปรับปรุงแหล่งเสื่อมโทรมขึ้นมารับผิดชอบแก้ไข ปัญหาสลัมโดยตรงเมื่อปี 2520 ซึ่งในระยะแรกการแก้ปัญหาจะเน้นการไล่รื้อและสร้าง

แพลตฟอร์มอันปรากฏว่าไม่สามารถหยุดยั้งปัญหาชุมชนแออัดได้ จึงหันมาใช้วิธีปรับปรุงด้านกายภาพ เช่น ทางเท้า ทางระบายน้ำ ที่พิศขยะ เป็นต้น จนกระทั่งปี พ.ศ. 2524 ในการล้มนาการปรับปรุงชุมชนแออัดโดยการเคหะแห่งชาติ ได้มีข้อเสนอว่าการปรับปรุงชุมชนแออัดควรทำด้านเศรษฐกิจสังคมพร้อมกับทางด้านกายภาพ โดยทางด้านสังคมเน้นการก่อรูปคณะกรรมการชุมชนเพื่อช่วยให้ชุมชนรู้จักพัฒนาตนเอง (เบญจมาศ สวนศิลป์พงศ์, 2530:59) นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานของกรุงเทพมหานคร และองค์กรพัฒนาเอกชนอีกจำนวนหนึ่งที่สนใจปัญหาสลัมและมุ่งทำงานพัฒนาชุมชนในเมือง โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาชุมชนด้วยตนเอง โดยอาศัยการจัดตั้งองค์กรหรือกลุ่มของชาวบ้านขึ้นในรูปแบบ คณะกรรมการชุมชน ซึ่งประกอบด้วยบุคคลในชุมชนเองและจะเป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจบริหารงานด้วยตนเองโดยการขอความร่วมมือร่วมใจจากชาวบ้านในชุมชน และประสานงานกับหน่วยงานหรือองค์กรภายนอก นอกจากนี้ยังมีองค์กรประชาชนแบบไม่เป็นทางการ เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน กลุ่มออมทรัพย์ ฯลฯ เกิดขึ้นเพื่อดำเนินตามแนวความคิดดังกล่าวอีกด้วย

จากที่ผ่านมามาอาจกล่าวได้ว่าการพัฒนาชุมชนแออัดด้วยองค์กรประชาชนสามารถบรรลุเป้าหมายได้ภายใต้เงื่อนไขของสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งได้แก่ปัญหาการถูกไล่รื้ออันจัดเป็นปัญหาที่ส่งผลให้ชาวบ้านเกิดความกดดันจนสามารถรวมตัวกันจัดตั้งองค์กรประชาชนเพื่อร่วมมือกันแก้ไขปัญหาย่างจริงจัง ซึ่งถ้าเป็นสภาพปัญหาอื่น (เช่น ปัญหาการว่างงาน ปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต ฯลฯ) แม้ว่าจะจะเป็นปัญหาร่วมกันก็ตาม แต่โอกาสที่จะเกิดการรวมตัวกันจัดการกับปัญหาได้นั้นมักประสบปัญหาอย่างมาก (ปารีชาติ วัลย์เสถียร และ ชอบ เข้มกลัด, 2533:525) กระนั้นก็ดีในกระบวนการดำเนินงานขององค์กรประชาชนที่จัดตั้งขึ้นเมื่อเผชิญกับการไล่รื้อนั้นก็ยิ่งประสบปัญหาเกี่ยวกับการตัดสินใจของชาวบ้านจำนวนหนึ่งที่เลือกไม่เข้าร่วมกับองค์กรประชาชนที่จัดตั้งขึ้น ซึ่งอาจเห็นได้จากตัวเลขในการศึกษาของ ลิน ลือสวน เกี่ยวกับสหกรณ์เครดิตยูเนียนหลังบ้านมิ่งคศิลาอันเป็นองค์กรประชาชนเพื่อแก้ไขปัญหาการไล่รื้อ ปรากฏว่าจากชาวบ้านทั้งหมด 400 หลังคาเรือนที่ถูกไล่รื้อ มีเหลืออยู่เพียง 197 ครอบครัวที่ร่วมมือกันเป็นสหกรณ์ฯ และต่อรองขอแบ่งที่ดินเพื่อเช่าอาศัยอยู่จนท้ายสุดจึงได้รับสิทธิ์เช่าอยู่ (ลิน ลือสวน, 2530:53) หรืองานศึกษาของ พรรณทิพย์ เพชรมาก เกี่ยวกับกลุ่มสหกรณ์เครดิตยูเนียนร่วมพัฒนาชุมชนอ่อนนุช ซึ่งเป็นองค์กรประชาชนที่จัดตั้งเพื่อแก้ปัญหา

ไล่รื้อเช่นกัน ปรากฏว่ามีชาวบ้านจำนวน 127 หลังคาเรือนที่ถูกไล่รื้อ แต่ชาวบ้านที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มสหกรณ์ทั้งหมดมีจำนวน 70 คน (พรรณทิพย์ เพชรมาก, 2531:43, 79) ตัวเลขเหล่านี้แสดงให้เห็นว่ามีชาวบ้านจำนวนหนึ่งมิได้เข้าร่วมในองค์กรที่เกิดขึ้น ซึ่งชาวบ้านกลุ่มนี้นั่นเองที่จะเป็นสาเหตุหนึ่งของการกำเนิดชุมชนแออัดขนาดเล็กใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นอีก พวกเขาเหล่านี้เป็นที่รู้จักขององค์กรพัฒนาที่ทำงานเกี่ยวกับปัญหาการไล่รื้อชุมชนแออัดเป็นอย่างดี และได้รับคำเรียกขานจากเจ้าหน้าที่องค์กรเหล่านี้ว่า "คนจนพเนจร"

ปัญหาเกี่ยวกับความร่วมมือกันของชาวบ้านนี้ย่อมไม่อาจรอดพ้นสายตาของบรรดาผู้ที่ปฏิบัติงาน และผู้ศึกษาเกี่ยวกับงานพัฒนาชุมชนแออัดไปได้ เช่นที่ สมพงษ์ พัดปุย กล่าวไว้หลายตอนใน "สภาพสิทธิของสลัม" (สมพงษ์ พัดปุย, 2527) พอสรุปได้ว่า

ชาวบ้านโดยทั่วไปเมื่อผิดหวังหรือเสียเปรียบอย่างไรส่วนใหญ่มักจะยอมทนโดยยอมรับสภาพ (หน้า 42) และจะระบายออกโดยการทำลายทางวัตถุ ก้าวร้าวเกรเอากับคนที่อ่อนแอกว่า (หน้า 43) ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนแออัดนั้นสลับซับซ้อนเกี่ยวพันกันทั้งปัญหาเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และสภาพแวดล้อม นอกจากนี้ยังเกี่ยวพันไปถึงปัญหาทางจิตวิทยาด้วย การหมักหมมของปัญหาเหล่านี้ทำให้ชาวบ้านเสื่อมถอยทางจิตใจ พลังสร้างสรรค์ก็ต่ำลงไปด้วย ความบกพร่องทางจิตใจไม่เพียงแต่จะเป็นตัวฉุดต่อการพัฒนาเท่านั้น ยังเป็นอุปสรรคขัดขวางและทำลายการพัฒนาด้วย (หน้า 57)

หรือข้อเขียนตอนหนึ่งของ โสภณ พรโชคชัย ซึ่งกล่าวถึงระบบผู้นำและองค์กรประชาชนของชาวบ้านไว้พอสรุปได้ว่า (โสภณ พรโชคชัย, 2528:150)

แม้จะได้วิเคราะห์ว่าระบบ...ที่เป็นอยู่เป็นระบบมือใครยาวสาวได้สาวเอาอันก่อให้เกิดปัญหาที่เกี่ยวข้องเนื่องตามมามากมาย แต่เราก็จำเป็นต้องยอมรับ (ซึ่งไม่ใช่ยอมจำนน) การดำรงอยู่ขององค์กรชาวบ้านเช่นนี้ เราไม่อาจปฏิเสธองค์กรในรูปแบบนี้ได้ เพราะมันได้ถูกจัดตั้งขึ้นแล้วในชุมชนต่าง ๆ... เป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ที่จะรื้อโครงสร้างขององค์กรชาวบ้านเช่นนี้เสีย หรือไม่สนใจมันแล้วกลับสร้างองค์กรชาวบ้านในอุดมคติเสียใหม่..."

อย่างไรก็ตามด้วยแนวความคิดซึ่งวางอยู่บนศรัทธาในศักยภาพของชาวบ้าน และการมีบทบาทเป็นทั้งผู้ศึกษาปรากฏการณ์และผู้ปฏิบัติงาน อาจทำให้งานที่มีอยู่ปัจจุบัน ส่วนใหญ่มีมุมมองพิจารณาประเด็นด้านการจัดโครงสร้างและการบริหารงานขององค์กร หรือ บทบาทของนักพัฒนาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเสียเป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่ประเด็นเกี่ยวกับ ลักษณะของสังคมวัฒนธรรมเป็นเพียงประเด็นย่อย ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษามีเจตนาرمى เพียงปรารถนาจะขอมีส่วนช่วยทำความเข้าใจในปรากฏการณ์ทางสังคมวัฒนธรรมของ ชุมชนแออัด โดยพยายามทำความเข้าใจจากแง่มุมของชาวบ้านเองภายในสภาพแวดล้อม ทางสังคมที่พวกเขาใช้ชีวิตอยู่ เพื่อขยายความในประเด็นด้านสังคมวัฒนธรรมออกไปบ้าง เท่าที่จะกระทำได้ด้วยความสามารถดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์การศึกษา

1. ศึกษาสายสัมพันธ์ทางสังคมของชาวบ้านในระดับบุคคล ซึ่งชาวบ้านใช้เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตปกติและในขณะเผชิญปัญหาในชีวิต ทั้งนี้เพื่ออธิบายถึง ลักษณะสังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกิดขึ้นและดำรงสายสัมพันธ์ดังกล่าวไว้
2. ศึกษาการร่วมมือกันของชาวบ้านเพื่ออธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่าง ลักษณะดังกล่าวที่น่าจะมีต่อการตัดสินใจร่วมมือกันของชาวบ้าน ทั้งแบบตามธรรมชาติและ แบบที่ถูกจัดตั้งโดยหน่วยงานภายนอก

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้มุ่งทำความเข้าใจหลักการพื้นฐานของสายสัมพันธ์ระหว่าง ชาวบ้านโดยใช้แนวความคิดเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนทางสังคม ซึ่งอธิบายถึงการสร้างความดึงดูดใจทางสังคมเพื่อก่อให้เกิดการคบหาสมาคมสำหรับการพึ่งพิงกัน โดยพิจารณาว่า ในสายสัมพันธ์ที่ชาวบ้านมีต่อกันนั้น ประกอบด้วยความสัมพันธ์ทางสังคมประเภทใดบ้าง และความสัมพันธ์แต่ละประเภทมีการแลกเปลี่ยนกันในรูปแบบใด ทั้งนี้จะได้พยายาม อธิบายถึงการแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นโดยให้ได้ภาพในลักษณะกระบวนการ ตั้งแต่กล่าวถึงข้อ จำกัดและข้อสันนิษฐานที่เป็นเงื่อนไขอันมิใช่ผลจากการกระทำทางสังคม เช่น เงื่อนไข

ทางกายภาพหรือนิเวศวิทยา รวมทั้งเงื่อนไขที่เป็นผลจากการกระทำทางสังคม ได้แก่ บรรทัดฐานทางสังคมและการให้นิยามความสถานการณ์ (definition of situation) ด้วยการส่งข้อมูลเพื่อแสดงภาพพจน์ (impression management) ของตนเองและสถานการณ์รอบตัวของชาวบ้านแต่ละบุคคล นอกจากนี้จะพิจารณาไปจนถึงผลของการแลกเปลี่ยนรูปแบบต่าง ๆ ในความสัมพันธ์เหล่านั้นที่มีต่อบุคคลในด้านที่เป็นความรู้สึกถึงข้อผูกมัด (commitment) และความไว้วางใจ (trust) ที่มีต่อกันและกันว่ามีลักษณะมั่นคงหรือเปราะบางเพียงใด

ในท้ายสุดจะนำข้อสรุปที่ได้ในส่วนแรกไปอธิบายสถานการณ์ความร่วมมือกัน (cooperation) ของชาวบ้านเพื่อทำความเข้าใจว่า ความรู้สึกที่ชาวบ้านมีต่อกันอันเป็นผลมาจากการแลกเปลี่ยนรูปแบบต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนมีคุณสมบัติใดบ้างที่เอื้อต่อการร่วมมือ และคุณสมบัติใดบ้างที่เป็นอุปสรรคต่อการร่วมมือกันอันทำให้กิจกรรมส่วนรวมของชุมชนทั้งที่เป็นกิจกรรมตามปกติของชาวบ้านเอง และกิจกรรมที่ถูกผลักดันและกำหนดโครงสร้างจากองค์กรพัฒนาภายนอกไม่บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

ผู้ศึกษาได้เลือกชุมชน ส.สุขทวี เป็นชุมชนที่ศึกษา เนื่องด้วยในช่วงระยะเวลาเดือนตุลาคม ปี 2530 และเดือนกุมภาพันธ์ ปี 2531 ผู้ศึกษาได้มีโอกาสทำการศึกษากาศสนามช่วงระยะสั้น ๆ เกี่ยวกับพฤติกรรมทางเศรษฐกิจและความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติและนอกระบบเครือญาติของชาวชุมชน ส.สุขทวี จากข้อมูลที่ได้รับในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ เหล่านั้น ผู้ศึกษาพบว่าโครงการพัฒนาหลายโครงการที่องค์กรพัฒนาเอกชนซึ่งลงปฏิบัติงานในพื้นที่ชุมชน ส.สุขทวี พยายามสนับสนุนโดยผ่านองค์กรประชาชนของชาวบ้านมักประสบปัญหาด้านการระดมพลังจากชาวบ้านและการร่วมมือกันระหว่างชาวบ้านเองอยู่เนื่อง ๆ ปรากฏการณ์ดังกล่าวปลุกให้ผู้ศึกษาเกิดคำถามขึ้นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการพัฒนาชุมชน ส.สุขทวี โดยอาศัยองค์กรของชาวบ้านเอง และทำให้ผู้ศึกษามีความมุ่งหมายที่จะทำความเข้าใจธรรมชาติและกติกาเกี่ยวกับสายสัมพันธ์ของชาวบ้านที่น่าจะมีความเกี่ยวพันกับการร่วมมือกันของพวกเขา ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าผู้ศึกษาเลือกชุมชนแห่งนี้ เป็นพื้นที่ศึกษาโดยมีอคติว่าชุมชน ส.สุขทวี เป็นชุมชนที่มีปัญหาเกี่ยวกับการร่วมมือกันของชาวบ้านอยู่ก่อนแล้ว ผู้ศึกษา ได้เริ่มทำการศึกษากาศสนามในชุมชนตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ. 2531 จนถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2532 จึงเริ่มนำข้อมูลที่ได้อาจจัดระเบียบและทำการวิเคราะห์ ทั้งนี้เนื่องจากพื้นที่การศึกษาตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ

ผู้ศึกษาจึงมีโอกาสเก็บข้อมูลเพิ่มเติมและตรวจสอบข้อมูลต่าง ๆ ได้ตลอดการวิเคราะห์
อย่างไรก็ตามเนื่องจากงานชิ้นนี้เป็นเพียงการศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนหนึ่งเพียงชุมชนเดียว
ดังนั้นข้อสรุปที่ได้จากการศึกษาจึงไม่อาจนำไปใช้เป็นตัวแทนของชุมชนแออัดทั้งหมดได้
นอกจากนี้เนื่องจากข้อมูลต่าง ๆ ที่นำมาเสนอส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวส่วนตัวซึ่งผู้ให้ข้อมูล
อาจไม่ประสงค์ให้เปิดเผยทั้งบางกรณียังอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ถูกกล่าวถึง
ดังนั้นจึงจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงชื่อสถานที่และบุคคลต่าง ๆ ที่นำมากล่าวถึงเป็นชื่อ
สมมุติทั้งสิ้น